

## RECENZE

Jakub de Voragine, *Legenda aurea*. Přeložil Václav Bahník, úvodní studii napsala, texty pro překlad připravila a legendy o českých světcích přeložila Anežka Vidmanová. Vyšehrad, Praha 1984, 340 stran.

Na rozdíl od knih s metaforickým nebo citátovým titulem jeví se uvedený titul jako věcný, ačkoli kniha neobsahuje pouze jednu legendu a není napsána latinsky. Je v ní však méně, než znalci slibuje titul: z asi 175 legend (kapitol) původního celku bylo pro překlad vybráno 39 a k nim připojeno 5 legend o českých světcích. Máme tedy před sebou výběr z někdejšího středověkého bestselleru, který existuje v mnoha rukopisech a v podstatně menším počtu tisků v knihovnách našich a zahraničních. Každý výběr je sice subjektivní, ale zde se postupovalo uvážlivě a patrně s vědomím, že z rozsahových důvodů nelze vydat překlad celé *Legendy aurey*. Technicky by ovšem byla i taková záležitost dobře zvládnutelná, jak svědčí vydání celého spisu v německém překladu vyšlém v NDR v roce 1963 (Union Verlag Berlin).

Knih je uvedena důkladnou studií A. Vidmanové. Používá se v ní (zvláště při charakteristikách rukopisů) bibliografického aparátu ve čtenářských vydáních neobvyklého, proto překvapuje absence sekundární literatury. Z ní by byl snadno poznatelný autorčin přínos, zejména tam, kde jsou její výklady netradiční. Týká se to především pokusu o žánrové vymezení legendy. Vidmanová ji pokládá za přímé dědictví helénistického dobrodružného románu; rozdíl vidí hlavně v charakteru ústředního hrdiny a dále v rozsahu, tedy i v menším počtu epizod v legendě. Tato teze, opřená mj. o motivické analogie, je velmi cenná, nicméně opomíjí se v ní rozdílná funkce obou žánrů.

Po „prehistorii“ Zlaté legendy pojednává autorka o životě italského dominikána Jakuba de Voragine a o genezi jeho legendického souboru, nazývaného ve své době *Historia Lombardica* a získavšího teprve později pro svou velkou oblibu a rozšířenost označení „aurea“. Dílo, jehož vznik se klade do let 1260 až 1267, vstřebalo do sebe množství pramenů, takže Jakuba de Voragine považujeme za obratného kompilátora, jemuž jako tvůrci lze připsat jen legendu o Petrovi Veronském (str. 20). Středověk ovšem hodnotil originalitu jinak než my dnes, neboť na díle se oceňovala především spisovatelova schopnost vytvořit ze starších, ponejvíce autoritativních děl i schematických postupů nový tvar. Vidmanová sleduje také rychlé rozšíření *Legendy aurey* v evropských zemích 13. až 15. století a její postupnou beletrizaci. Spis totiž sloužil i jako soubor exemplů, tj. příběhů užívaných kazateli pro zpestření výkladů. Tím se otevírala cesta i k laicizaci textu a k jeho posouvání do mimoklásterského a mimokostelního prostředí, a to do prostředí lidového. Zde pak dochází k infiltraci příběhů a motivů do folklórní slovesnosti, hlavně do pohádek (ostatně původní žánr určitých typů pohádek zachovává pohádkosloví ve zpěsňujícím adjektivu, srov. legendární pohádka, ale také v souvislosti s původní bajkou pohádka zvířecí, s původní kronikou pohádka historická, s původní anekdotou nebo facetivě humorná a dokonce s původní novelou pohádka novelistická). Právě ve zjišťování korelací mezi legendou a folklórem a v úběc mezi písemnictvím a ústní lidovou slovesností má věda velké možnosti a k tomu jí mohou poskytnout podněty také spisy typu *Legendy aurey*. Vidmanová stručně připomíná na str. 64 některé motivy Zlaté legendy, event. staročeského *Passionálu*, známé z našich pohádek, např. motiv sed-

mispáčů nebo ztraceného prstenu, který po letech přinese nazpět ryba, nebo rytíře, který zabije draka a ožení se s princeznou.

Výklady A. Vidmanové o rozšíření Legendy jsou založeny na pracném dlouhodobém studiu hlavně materiálu uloženého v českých zemích, v němž se autorka snaží rozlišit verze vzniklé v zahraničí a u nás dochované od verzí v pravém slova smyslu bohemikálních. V chronologickém pořádku uvádí i s místem uložení a příslušnou signaturou 47 rukopisů Zlaté legendy vzniklých v českých zemích. Tím samozřejmě nevytváří souvislou genetickou řadu, protože množství mezičlánků se jistě ztratilo. Ze 47 rukopisů je 14 výběrem ze Zlaté legendy, 33 jejím opisem. Avšak protože i v opisech se liší zastoupení jednotlivých legend, event. jiných samostatných pasáží, sestavila Vidmanová instruktivní srovnávací tabulku rukopisů (členěnou podle edice Theodora Graesseho) s abecedním seznamem přidáných článků. Každý z rukopisů se odlišuje od ostatních v uspořádání článků. Zjištění, že ani dva z rukopisů nezvešly ze společné předlohy (str. 33), potvrzuje tezi o velkém množství nedochovaných rukopisů a také o mimořádném rozšíření spisu ve středověku. Legenda aurea byla jistě známá a do určité míry používaná i později, hlavně v baroku, ale koncem středověku „se vyžila“, jak vyplývá i z výkladů A. Vidmanové o Zlaté legendě jako prameni českých spisovatelů a z výkladů o staročeském Passionálu, tj. o zpracování Legendy nějakým umělecky nadaným dominikánem z let 1356 až 1365. Renesance má pak už „svoje“ bestsellery, jakým byla např. Chronica Johanna Cariona.

Po Blažkově překladu části prvního našeho prvotisku Passionálu, vydaném v Brně r. 1880 (dnes zastaralém), a po Šimkově překladu druhého našeho prvotisku Passionálu, vydaném v Praze r. 1927 a podníceném o rok starší fotomechanickou edicí Tobolkovou, je recenzovaná kniha prvním moderním překladem asi šestiny Legendy aurey. Zasloužil se o to Václav Bahník, jehož úkol nebyl snadný, zvláště setkával-li se s různými pseudovědeckými etymologiemi, slovními hříčkami apod. Překládal ze zmíněné už edice Th. Graesseho Legenda aurea vulgo Historia Lombardica dicta (3. vydání, Vratislav 1890), jež je edicí pouze jednoho rukopisu (drážďanského), takže Bahník musel občas přihlédnout i k jiným edicím a též k překladům do národních jazyků. Nerozpakoval se místy upustit od překladu některých pasáží, zejména počátečních chybných řeckých výkladů světcova jména, přestože tím skladbu ochudil o jeden z tzv. topů (podstatou tohoto myšlenkového a stylového schématu legendické literatury bylo objevit ve jméně skryté významy typické pro jeho nositele).

Překladatelkou pěti legend, tj. o českých světcích Vojtěchovi, Zikmundovi, Prokopovi, Ludmilě a Václavovi, je A. Vidmanová, která také připravila k otištění jejich latinské texty, jež pronikly do některých opisů Legendy aurey. Latinské texty jsou v těchto případech otištěny paralelně s českým překladem, což má svůj smysl, protože jde o svérázné úpravy některých starých legend, které byly sice dosud poměrně hodně studovány, ale většinou beze zřetele k podobám v rukopisech Legendy aurey. Tak např. v knize V. Chaloupeckého a B. Ryby Středověké legendy prokopské (1953) není zachyceno pět legend o Prokopovi z bohemikálních rukopisů Legendy aurey, takže odborným přínosem je přepis nejkratší verze, jež vznikla krátce po roce 1400 kontaminací tzv. Vita maior s verzí Sázavského mnicha, přínosem je také ludmilská legenda adaptující v zápise z r. 1416 legendu Fuit in provincia Boemorum a konečně poprvé je vydán i text václavské legendy z rukopisu z konce 13. století, který je stylistickou úpravou legendy Crescente fide christiana. Úpravou pozoruhodnou už proto, že vynechává některé topy původní verze Crescente, jako urozený původ hrdinův, jeho moudré dětství a mládí, volbu za panovníka, a především se zaměřuje na jeho bohumilé skutky, mučednickou smrt a zázraky, což ovšem bylo také typickou součástí topiky legend o panovníkovi a o Václavovi vůbec. Umělecká výstavba legend o českých světcích se poněkud liší od „životů“ vlastní Legendy aurey a to jistě zůstává otevřenou otázkou pro další bádání o literárních obrazech českých světců, které chce vysvětlit nejen dobový význam a společenský dosah příslušných děl, ale i odraz dobové skutečnosti v nich.

Kniha obsahuje 20 obrazových příloh souvisejících námětově s Legendou aureou. Je to nepochybně správné u literárního díla, které bylo častou inspirací pro výtvarné umění.

*Milan Kopecký*

**Zbav mě mé teaknosti.** Výbor z české a latinské světské tvorby epochy středověku a renesance. K vydání připravil, úvod, poznámky a vysvětlivky napsal Milan Kopecký. České překlady latinských skladeb pořídil Rudolf Mertlík. Blok, Brno 1983, 230 stran + 7 stran obrazových příloh.